

УДК 373:001.895

DOI https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2019.71.37

Мартинець Л. А.

СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ «УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ»

Розкривається сутність поняття «управління інноваційною діяльністю загальноосвітнього навчального закладу». Підкреслено, що сучасний етап розвитку України характеризується кардинальними змінами в усіх галузях суспільства. Особливо це стосується системи освіти, у якій значне місце посідають педагогічні інновації (нововведення) та інноваційні процеси, які характеризуються модернізацією змісту і структури управлінської діяльності керівників загальноосвітніх навчальних закладів, генеруванням і реалізацією нових ідей та освітніх ініціатив.

Зазначено, що управління – це цілеспрямована суб'єктно-об'єктна взаємодія по забезпеченню стійкого функціонування і розвитку конкретної системи на основі мети, задач, властивих їй закономірностей, принципів, змісту і форм функціонування, що стоять перед нею. Під педагогічною інновацією розуміється загальна назва нового педагогічного продукту (теоретичного, практичного), що втілюється в освітній процес: концепції, теорії, системи моделі, методики, технології, методи, прийоми тощо.

Підкреслено, що інноваційною діяльністю директора школи є впровадження в означений процес організаційно-керівної інновації, суть якої полягає в прийнятті інноваційним закладом освіти нової процедури керівництва, нових форм організації праці. Розкрито, що навчальний заклад (школа, ліцей, гімназія) у багатогранній та складній системі зовнішніх і внутрішніх зв'язків розглядається як специфічний складник, динамічна, соціальна педагогічна система.

Аналіз дефініцій «управління», «інновація», «загальноосвітній навчальний заклад» дозволив визначити, що управління інноваційною діяльністю загальноосвітнього навчального закладу – це цілеспрямована суб'єктно-об'єктна взаємодія на основі сукупності специфічних управлінських принципів, функцій і технологій, в результаті застосування яких забезпечується постійний розвиток закладу освіти як складної соціально-педагогічної системи та підвищується його конкурентоспроможність.

Ключові слова: інновація, взаємодія, нововведення, інноваційні процеси, педагогічна інновація, загальноосвітній навчальний заклад, модернізація, складна соціально-педагогічна система, конкурентоспроможність.

Сучасна освіта має інноваційний характер, тому нині у полі зору сучасних учених і педагогів перебуває питання інновацій в освіті та їх співвідношення із традиційними стратегіями навчання. На якість та ефективність інноваційної діяльності впливає низка факторів, які є взаємозалежними: наукові, змістові, соціальні, організаційні, управлінські, економічні, інформаційні, технологічні, методичні, педагогічні, творчі, маркетингові, технічні тощо. Потреба впровадження інновацій в освіті зумовлена комплексом причин: по-перше, в основі цього процесу лежить вплив ринку праці, соціально-економічної ситуації в державі, запитів суспільства; по-друге, це зумовлено інформаційно-технологічним розвитком суспільства, по-третє, зазначений процес суттєво пов'язаний з інтеграцією у світовий освітній простір.

Метою статті є розкриття сутності поняття «управління інноваційною діяльністю загальноосвітнього навчального закладу».

Оскільки визначення сутності управління інноваційною діяльністю взаємопов'язане з розумінням понять «управління», «інновація», «інноваційна діяльність», то виникає необхідність аналізу їх численних інтерпретацій та суміжних з ними понять у науковій літературі. Аналіз наукової літератури свідчить, що в педагогіці немає єдиної думки щодо визначення поняття «управління». За визначенням В. Лазарева, «управління – це особлива діяльність, в якій суб'єкти за допомогою планування, організації, керівництва й контролю забезпечують організованість (інтегрованість) спільної діяльності учнів, педагогів, батьків, обслуговуючого персоналу та її спрямованість на досягнення освітніх цілей розвитку школи» [6, с. 32].

В. Афанасьєв зазначає, що «управління – це усвідомлена діяльність людини, що має визначену мету. Це не просто діяльність, а той особливий її різновид, пов'язаний з ухваленням рішення, організацією, спрямованою на перетворення рішення в життя, з регулюванням системи відповідно заданій меті, підбиттям підсумків діяльності, систематичним одержанням, переробкою і використанням інформації» [1, с. 15].

Визначення поняття «управління», запропонованого В. Масловим, найбільш повно відображає системний підхід в управлінні: «управління – це цілеспрямована суб'єктно-об'єктна взаємодія по забезпеченню стійкого функціонування і розвитку конкретної системи на основі мети, задач, властивих їй закономірностей, принципів, змісту і форм функціонування, що стоять перед нею» [8, с. 112].

Цікавим є той факт, що більшість вітчизняних дослідників (Б. Кобзар, О. Мармаза, Є. Пустовойтов, Є. Хриков) та науковців ближнього та далекого зарубіжжя (Г. Баглаєв, В. Буц, П. Друкер, В. Кричевський, В. Лазарев, М. Поташник, А. Файоль) підкреслюють, що управління має забезпечувати не лише функціонування навчального закладу, а і його розвиток. Наприклад, О. Мармаза наголошує, що «управління – це вид діяльності, який забезпечує оптимальне функціонування та розвиток систем, узгоджує та координує діяльність людей щодо досягнення спільної мети» [7, с. 19]. Автори погоджуються з цим твердженням, адже вважають, що процес розвитку є необхідною умовою існування навчального закладу в сучасних умовах.

Єдиного підходу до тлумачення поняття «інновація» серед науковців, педагогів-практиків, представників управлінської сфери на сьогодні немає. Фахівці висловлюють різні точки зору, іноді діаметрально протилежні. Це призводить до неоднозначного розуміння одних і тих же педагогічних явищ, розбіжності в трактуванні закономірностей перебігу інноваційних процесів, шляхів їх практичної реалізації; до невизначеності специфічних особливостей інноваційної діяльності вчителя тощо.

Якщо взяти до уваги те, як слово ввійшло в науковий обіг, і правильно визначитися з його етимологією, то «інновація» (лат.) – оновлення, нововведення або зміна має міждисциплінарний характер і є одним із найпопулярніших соціальних досліджень. У контексті системного підходу інновація визначається як цілеспрямована зміна у функціонуванні системи [7, с. 23]. Термін вперше був використаний у дослідженнях культурологів XIX ст. при констатації введення елементів однієї культури в іншу. Достатньо повний опис інноваційних процесів було подано ще в 1911 р. австрійським вченим Й. А. Шумпетером [14, с. 13]. Із середини XX століття на Заході поняття «інновація» стали використовувати в освітній галузі. Більшість дослідників та практиків дають визначення терміну згідно із тлумачними словниками: «інновація» (лат. *ip* – в, *novus* – новий) – нововведення, цілеспрямована зміна, яка викликає перехід системи із одного стану до іншого [10, с. 21].

Про інновації в українській освітній системі заговорили з 1980-х рр., але й досі цей феномен є одним із найбільш невизначених і неоднозначних у категоріальному апараті педагогіки. Як зазначає Н. Посталюк, саме в 80-ті рр. в педагогіці проблематика інновацій і їхнє понятійне забезпечення стали предметом спеціального дослідження [2, с. 22]. Терміни «інновації в освіті» та «педагогічна інновація», що вживаються як синоніми, були науково обґрунтовані та запроваджені в категоріальний апарат педагогіки І. Юсуфбековою. В її роботах педагогічна інноватика розглядається як самостійна галузь педагогічної науки, що має власний оригінальний об'єкт, предмет і методи дослідження [16]. У контексті освітньої діяльності інновація передбачає введення нового в цілі, зміст, методи і форми навчання і виховання, організацію педагогічного процесу.

На думку В. Кременя, все, що може вдосконалити якість життя і процес розвитку людства, є інновацією [5]. Стосовно педагогічної діяльності й освіти «інновація» має означати все, що пов'язано з процесами створення нового в системі освіти, його опанування на практиці й подальшого дослідження в теорії [15]. У педагогічній науці не існує єдиної точки зору щодо поняття «педагогічні інновації». Автори розглядають аналіз цього визначення поняття (таблиця 1).

Таблиця 1

Підходи до визначення поняття «педагогічна інновація»

№	Зміст терміну	Автори
1.	Процес освоєння нового засобу.	М. Поташник
2.	Новизна, нововведення, новаторство.	Ю. Гільбух, М. Дробноход
3.	Результат процесу розробку і практичної реалізації основних гіпотез, ідей, моделей; створення, поширення та використання нових форм, методів, засобів для тих освітніх завдань, які досі не вирішувалися або розв'язувалися інакше як у теорії, так і на практиці.	Б. Чижевський
4.	Результат творчого пошуку оригінальних нестандартних рішень різноманітних педагогічних проблем.	В. Паламарчук
5.	Процес створення, поширення і використання нових засобів для вирішення тих педагогічних проблем, які досі розв'язувалися по-іншому.	О. Савченко
6.	Актуальні значущі й системні новоутворення, які виникають на основі різноманітних ініціатив і нововведень, що стають перспективними для еволюції освіти й позитивно впливають на її розвиток.	І. Єрмаков
7.	Соціально-педагогічне явище, що взяте в динаміці та є цілісним процесом якісного нового перетворення всієї педагогічної системи (глобальні інновації або певних її елементів (локальні інновації)).	О. Плахотін

Наведені приклади свідчать про те, що погляди науковців на поняття «інновація» досить різнобічні. Інновація вченими розглядається і як результат впровадження нововведень, і як новий продукт, і як інструмент впливу, механізм, але головне її завдання полягає в забезпеченні переходу певної системи до якісно вищого стану розвитку. Отже, на думку авторів, педагогічна інновація – це загальна назва нового педагогічного продукту (теоретичного, практичного), що втілюється в освітній процес: концепції, теорії, системи, моделі, методики, технології, методи, прийоми тощо.

І. Підласий трактує інноваційну діяльність директора школи як запровадження в означений процес організаційно-керівної інновації, суть якої полягає у прийнятті інноваційним закладом освіти нової процедури керівництва, нових форм організації праці [9, с. 122].

Наступне поняття, яке розглядають автори, це «загальноосвітній навчальний заклад». Навчальний заклад (школа, ліцей, гімназія) у багатогранній та складній системі зовнішніх і внутрішніх зв'язків розглядається багатьма вченими (В. Лазарєв, О. Мойсєєв, М. Поташник) як специфічна складна, динамічна, соціальна педагогічна система. Так, на думку Т. Шамової, «... школа, як частина соціальної системи, є цілісною дина-

мічною системою. Управління нею вимагає активного підходу – системного» [12, с. 67]. В. Сергєєва розглядає навчальний заклад як «... поліфункціональну соціально-педагогічну систему, що має складну багаторівневу систему» [11]. Ю. Кузнєцов визначає навчальний заклад як «рухливу динамічну систему, що схильна до постійних змін» [3]. В. Шаркунова вважає, що навчальний заклад – це «соціально-педагогічна система зі значною кількістю функцій і зв'язків» [13]. Л. Даниленко зазначає, що «начальний заклад – це складна соціально-педагогічна система, що виконує замовлення суспільства, покликана формувати інтелектуальну, творчу та ініціативну особистість, здатну жити і творити в принципово нових умовах, забезпечити прогрес розвитку суспільства, вивести країну на рівень світової цивілізації» [4].

Висновки. Отже, аналіз дефініцій «управління», «інновація», «загальноосвітній навчальний заклад» дозволив визначити, що управління інноваційною діяльністю загальноосвітнього навчального закладу – це цілеспрямована суб'єктно-об'єктна взаємодія на основі сукупності специфічних управлінських принципів, функцій і технологій, в результаті застосування яких забезпечується постійний розвиток закладу освіти як складної соціально-педагогічної системи та підвищується його конкурентоспроможність.

Використана література:

1. Афанасьев В. Научное управление обществом: (опыт сист. иссл.) / В. Афанасьев. М. : Политиздат, 1973. 392 с.
2. Василенко Н. В. Інноваційна діяльність директора школи / Н. В. Василенко. Х. : Основа, 2010. 96 с.
3. Григораш В. В. Управління навчальним закладом : [навч.-метод. посібн.] : в 2 ч. / В. В. Григораш, О. М. Касьянова, О. І. Мармаза. Х. : Ранок, 2004 Ч. 2. 2004. 160 с.
4. Даниленко Л. І. Управління інноваційною діяльністю в загальноосвітніх навчальних закладах : [Монографія] / Л. І. Даниленко. К. : Міленіум, 2004. 358 с.
5. Кремень В. Г. Філософія людиноцентризму в освітньому просторі / В. Г. Кремень. 2-е вид. К. : Т-во «Знання» України, 2010. 520 с.
6. Лазарев В. С. Системное развитие школы / В. С. Лазарев. М. : Пед. о-во России, 2002. 304 с.
7. Мармаза О. І. Інноваційні підходи до управління навчальним закладом / О. І. Мармаза. Х. : Основа, 2004. 240 с.
8. Маслов В. І. Теоретичні основи педагогічного менеджменту : [навч. посіб. для працівників освіти] / В. І. Маслов, В. П. Драгун, В. В. Шаркунова. К. : УІПКККО, 1996. 87 с.
9. Підласий І. П. Діагностика та експертиза педагогічних проєктів : [навч. посібник]. К. : Україна, 1998. 343 с.
10. Шамова Т. І. Управление образовательным процессом в адаптивной школе / Т. И. Шамова, Т. М. Давыденко. М. : Пед. поиск, 2001. 384 с.
11. Рудницька І. Інноваційна діяльність як основа творчої самореалізації вчителя / І. Рудницька // Вища освіта України. 2007. № 4. С. 79–83.
12. Савенков М. І. Инновационный менеджмент / М. И. Савенков. М. : Гардарики, 1998. 416 с.
13. Шамова Т. І. Управление образовательным процессом в адаптивной школе / Т. И. Шамова, Т. М. Давыденко. М. : Пед. поиск, 2001. 384 с.
14. Шаркунова В. Загальноосвітні навчальні заклади як система і об'єкт управління / В. Шаркунова // Педагогіка і психологія. 1999. № 3. С. 43–47.
15. Шумпетер Й. А. Теорія економічного розвитку. / Й. А. Шумпетер. М. : Прогрес, 1982. С. 53.
16. Юсуфбекова Н. Р. К проблеме разработки основ педагогической инноватики / Н. Р. Юсуфбекова // Новые исследования в педагогических науках. М. : ЦСПО РСФСР, 1991. 91 с.
17. Юсуфбекова Н. Р. Общие основы педагогической инноватики / Н. Р. Юсуфбекова. М., 1991. 192 с.

References:

1. Afanas'ev V. Nauchnoe upravlenie obshhestvom: (opyt sist. issl.) / V. Afanas'ev. M. : Politizdat, 1973. 392 s.
2. Vasylenko N. V. Innovatsiina diialnist dyrektora shkoly / N. V. Vasylenko. Kh. : Osнова, 2010. 96 s.
3. Hryhorash V. V. Upravlinnia navchalnym zakladom: [navch.-metod. posibn.] : v 2 ch. / V. V. Hryhorash, O. M. Kasianova, O. I. Marmaza. Kh. : Ranok, 2004. Ch. 2. 2004. 160 s.
4. Danylenko L. I. Upravlinnia innovatsiinoiu diialnistiu v zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladakh : [Monohrafiia] / L. I. Danylenko. K. : Milenium, 2004. 358 s.
5. Kremen V. H. Filosofii liudynotsentryzmu v osvitnomu prostori / V. H. Kremen. 2-e vyd. K. : T-vo «Znannia» Ukrainy, 2010. 520 s.
6. Lazarev V. S. Sistemnoe razvitie shkoly' / V. S. Lazarev. M. : Ped. o-vo Rossii, 2002. 304 s.
7. Marmaza O. I. Innovatsiini pidkhody do upravlinnia navchalnym zakladom / O. I. Marmaza. Kh. : Osнова, 2004. 240 s.
8. Maslov V. I. Teoretychni osnovy pedahohichnoho menedzhmentu : [navch. posib. dlia pratsivnykiv osvity] / V. I. Maslov, V. P. Drahun, V. V. Sharkunova. K. : UIPKKKO, 1996. 87 s.
9. Pidlasyi I. P. Diagnostyka ta ekspertyza pedahohichnykh proektiv : [navch. posibnyk]. K. : Ukraina, 1998. 343 s.
10. Shamova T. Y. Upravlenye obrazovatel'ny'm protsessom v adaptivnoi shkole / T. Y. Shamova, T. M. Davydenko. M. : Ped. poysk, 2001. 384 s.
11. Rudnytska I. Innovatsiina diialnist yak osnova tvorchoi samorealizatsii vchytelia / I. Rudnytska // Vyscha osvita Ukrainy. 2007. № 4. S. 79–83.
12. Savenkov M. I. Innovacionny'j menedzhment / M. I. Savenkov. M. : Gardariki, 1998. 416 s.
13. Shamova T. I. Upravlenie obrazovatel'ny'm processom v adaptivnoj shkole / T. I. Shamova, T. M. Davy'denko. M. : Ped. poisk, 2001. 384 s.
14. Sharkunova V. Zahalnoosvitni navchalni zaklady yak systema i obiekt upravlinnia / V. Sharkunova // Pedahohika i psykholohiia. 1999. № 3. S. 43–47.
15. Shumpeter Y. A. Teoriia ekonomichnoho rozvytku. / Y. A. Shumpeter M. : Prohres, 1982. S. 53.
16. Yusufbekova N. R. K probleme razrabotki osnov pedagogicheskoy innovatiki / N. R. Yusufbekova // Novy'e issledovaniya v pedagogicheskikh nauках. M. : CzSPO RSFSR, 1991. 91 s.
17. Yusufbekova N. R. Obshhie osnovy' pedagogicheskoy innovatiki / N. R. Yusufbekova. M., 1991. 192 s.

Martynets L. A. The essence of the concept of «innovation activity management of a general educational institution»

The article reveals the essence of the concept of «innovation activity management of a general educational institution». It is emphasized that the current stage of development of Ukraine is characterized by essential changes in all areas of society. Especially it concerns the educational system, in which special place is taken by the pedagogical innovations (novelty) and innovation processes, which are characterized by modernization of the content and structure of managerial activity of heads of general educational institutions, generation and realization of new ideas and educational initiatives.

It is stated that management is a purposeful subject-object interaction on ensuring the stable functioning and development of a particular system on the basis of the goal, tasks, inherent rules, principles, content and forms of functioning that lie before it. Under the pedagogical innovation is understood the common name of a new pedagogical product (theoretical, practical) that is embodied in the educational process – concepts, theories, systems, models, techniques, technologies, methods, modes etc. It is emphasized that the innovative activity of the headmaster is the introduction into the specified process of organizational and managerial innovation, the essence of which consists in adopting by the innovative institution of education a new procedure of management, new forms of labour organization.

The analysis of the definitions of «management», «innovation», «general educational institution» has allowed to determine that the management of innovation activity of a comprehensive educational institution is a purposeful subject-object interaction based on a set of specific management principles, functions and technologies, application of which as a result ensures the continuous development of the educational institution as a complex socio-pedagogical system and increases its competitiveness.

Key words: innovation, interaction, novelty, innovative processes, pedagogical innovation, general educational institution, modernization, complex socio-pedagogical system, competitiveness.

УДК 37.014.6

DOI <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2019.71.38>

Михасюк О. К.

КРИТЕРІЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ГРОМАДСЬКО-ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ЗАКЛАДАМИ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Стаття присвячена обґрунтуванню актуальності запровадження громадсько-державного управління закладами загальної середньої освіти, що зумовлено демократизацією та децентралізацією управління у сфері освіти.

Доведено, що для результативного впровадження цієї системи управління необхідне визначення відповідних критеріїв. Водночас для оцінки їхньої ефективності важливим є застосування вимірювань, зокрема, шляхом використання педагогічної кваліметрії. Одним із таких методів обрано факторно-критеріальне моделювання, що передбачає окреслення факторів, їх розподіл на критерії, встановлення вагомості та значень відповідно.

На підставі аналізу наукових джерел факторами обрано критерії громадсько-державного управління загальною середньою освітою в регіоні та адаптовано їх до системи громадсько-державного управління закладами загальної середньої освіти. Отже, інформаційно-діагностичний фактор включає такі критерії: інформаційна відкритість закладу освіти, маркетингова діяльність, дигіталізація освітнього процесу; інтегративно-моделювальний фактор: зв'язки з громадськістю (використання PR-технологій), розвиток мережі органів громадського управління та самоврядування, стратегічне планування; організаційно-координаційний фактор: організація освітнього процесу на основі суспільних запитів, використання ресурсів громадою, проєктна діяльність, фандрайзинг, краудфандинг, співпраця із закладами освіти, партнерство з підприємствами, установами, представниками бізнесу, реалізація концепції громадсько-активних шкіл; контрольно-експертний фактор: якість освітньої діяльності, моніторинг якості освіти, громадський нагляд (контроль); координаційно-коригувальний фактор: рівень задоволеності учасників освітнього процесу та стейкхолдерів, відповідність організації освітньої діяльності суспільним запитам.

У дослідженні запропоновано розроблену автором факторно-критеріальну модель оцінки розвитку системи громадсько-державного управління закладами загальної середньої освіти. Крім того, визначено та схарактеризовано рівні її розвитку, а саме: високий, достатній, середній, низький.

Ключові слова: громадсько-державне управління, критерії, ефективність, ефективність управління, критерії ефективності громадсько-державного управління закладами загальної середньої освіти, педагогічна кваліметрія, факторно-критеріальне моделювання, фактор.

Динамічний розвиток суспільних процесів слугує важливим чинником демократизації та децентралізації управління у сфері освіти. Становлення соціального партнерства, автономії закладів освіти, забезпечення пріоритетності здобувачів освіти, професійної свободи освітян, організація освітнього процесу на засадах педагогіки партнерства розглядаються через призму реалізації громадсько спрямованої мети, що ґрунтується на суспільних запитах та інтеграції державних і громадських суб'єктів управління.

Як стверджують вітчизняні дослідниці Л. Калініна та О. Онаць, «школа як соціально-культурний центр є місцем перетинання інтересів як держави, так і громади, вона водночас є часткою суспільного життя й елементом структури, яка підлягає державному контролю. Дуже важливим завданням для школи та її керівника є запровадження демократичних форм управління, адже в умовах розвитку демократії й розширення співуправління загальноосвітній навчальний заклад дедалі більше спиратиметься на громад-